

ZAGADNIENIE PRAWNE

W sprawie o stwierdzenie nieważności uchwały z roszczeniem ewentualnym uchylecia uchwały.

Czy naruszenie zasad współzycia społecznego uchwałą zgromadzenia wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością może być wzięte pod uwagę tylko w ramach szczególnej klauzuli generalnej „dobrych obyczajów” i w związku z tym może stanowić podstawę uchylecia takiej uchwały jeżeli jednocześnie godzi ona w interesy spółki lub ma na celu pokrzywdzenie jej wspólnika w przypadku wytoczenia powództwa o jej uchylene przeciwko spółce (art. 249 § 1 k.s.h.), czy też jest uchwałą bezwzględnie nieważną (art. 58 § 2 k.c.), a przeciwko spółce można wytoczyć powództwo o stwierdzenie jej nieważności (art. 252 § 1 k.s.h.)?

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy w K. zaskarżonym wyrokiem częściowym z dnia 8 marca 2012 r. oddalił powództwo J. M. o stwierdzenie nieważności uchwały nr 3 z dnia 30 czerwca 2011 r. Zwyczajnego Zgromadzenia Wspólników Towarzystwa Doradczo-Finansowego „C” spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w K. W uzasadnieniu tegoż wyroku wskazano m.in., że w pierwszej kolejności rozstrzygnięcia wymagała kwestia, czy naruszenie zasad współzycia społecznego stanowi przesłankę do stwierdzenia nieważności uchwały w trybie art. 252 k.s.h., a która jest sporna zarówno w doktrynie, jak i w orzecznictwie. Wskazał dalej Sąd Okręgowy, że zgodnie z jednym z poglądów normy zawarte w przepisach kodeksu spółek handlowych o zaskarżaniu uchwał nie wyłączają stosowania przepisów zawartych w art. 58 § 1 – 3 k.c. Natomiast przeciwnicy tego stanowiska argumentują, iż brak podstaw do powołania art. 58 k.c. przy ocenie nieważności

uchwały wobec szczególnej regulacji kodeksu spółek handlowych. Sąd Okręgowy odwołując się do tej drugiej grupy poglądów oraz orzecznictwa sądów stwierdził, iż naruszenie zasad współzycia społecznego nie może stanowić przesłanki stwierdzenia nieważności uchwał wspólników po myśli art. 252 § 1 k.s.h. Stwierdzenie to oparto na uznaniu, iż ustawodawca w wyraźny sposób uregulował skutki, jakie dla podjętej uchwały rodzi jej sprzeczność z dobrymi obyczajami, które na gruncie kodeksu spółek handlowych stanowią niejako odpowiednik zasad współzycia społecznego. Zakładając zaś racjonalne działanie ustawodawcy art. 249 § 1 k.s.h. celowo przewiduje jedynie możliwość uchylenia uchwały sprzecznej z dobrymi obyczajami zamiast sankcji jej nieważności i to po spełnieniu dodatkowego wymogu w postaci godzenia w interesy spółki lub działania w celu pokrzywdzenia wspólnika. Z tych też względów stworzono szczególną regulację umożliwiającą wyeliminowanie uchwały sprzecznej z dobrymi obyczajami i zasadami współzycia społecznego, gdyż pojęcie dobrych obyczajów nie jest zawężane do norm uczciwego postępowania panujących wśród przedsiębiorców, lecz odnosi się także do kryteriów moralnych obowiązujących w społeczeństwie, w tym ogólnej normy przyzwoitego zachowania.

Apelację od tegoż wyroku wniosła powódka zarzucając, między innymi:

naruszenie prawa materialnego tj. art. 58 § 2 k.c. w zw. z art. 2 k.s.h. oraz art. 252 § 1 k.s.h. poprzez uznanie, iż uchwała nr 3 Zwyczajnego Zgromadzenia Wspólników Towarzystwa Doradczo-Finansowego „C.” sp. z o. o. w K. z dnia 30 czerwca 2011 r. nie może być uznana za sprzeczną z ustawą ze względu na naruszenie zasad współzycia społecznego oraz art. 20 k.s.h. w zw. z art. 252 § 1 k.s.h. poprzez uznanie, iż uchwała nr 3 Zwyczajnego Zgromadzenia Wspólników Towarzystwa Doradczo-Finansowego „C.” sp. z o. o. w K. z dnia 30 czerwca 2011 r. pomimo naruszenia jej treścią zasady jednakowego traktowania wspólników w tych samych okolicznościach nie jest spreczna z ustawą;

naruszenie przepisów postępowania tj. art. 328 § 2 k.p.c. poprzez nie wskazanie przez Sąd w uzasadnieniu wyroku faktów, które uznał za udowodnione, dowodów, na których się oparł i przyczyn, dla których innym dowodom odmówił wiarygodności i mocy dowodowej, oraz niewyjaśnienie podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa co do niestwierdzenia sprzeczności z prawem uchwały Nr 3 Zwyczajnego Zgromadzenia Wspólników Towarzystwa Doradczo-Finansowego „C.” sp. z o. o. w K. z dnia 30 czerwca 2011 r. w zakresie zarzutu

naruszenia jej treścią przepisu art. 20 k.s.h. tj. zasady jednakowego traktowania wspólników w tych samych okolicznościach;

nierozpoznanie przez Sąd istoty sprawy ze względu na nieustosunkowanie się przez Sąd do zarzutu powoda sprzeczności z prawem zaskarżonej uchwały ze względu na naruszenie jej treścią zasady jednakowego traktowania wspólników w tych samych okolicznościach.

Podnosząc te zarzuty powódka wносиła o zmianę zaskarżonego wyroku w całości i stwierdzenie nieważności zaskarżonej uchwały oraz zasądzenie na jej rzecz kosztów procesu, ewentualnie o jego uchylenie i przekazanie sprawy sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania przy uwzględnieniu kosztów postępowania apelacyjnego.

W uzasadnieniu apelacji wskazano, odwołując się do stanowiska doktryny i orzecznictwa, na brak powodów ze względu na które nie można uznać uchwały Zgromadzenia Wspólników za nieważną właśnie ze względu na naruszenie zasad współzycia społecznego. Zdaniem skarżącej nie można aprobować bowiem możliwości funkcjonowania w obrocie prawnym takich czynności prawnych jakimi są także uchwały wspólników, które z mocy prawa są nieważne przy czym dotyczy to uchwał zgromadzenia wspólników sprzecznych z zasadami współzycia społecznego, które z definicji są nieważne zgodnie z art. 58 § 2 k.c. skoro art. 249 § 1 k.s.h. oraz art. 252 k.s.h. nie wyklucza stosowania art. 58 § 2 k.c.

W odpowiedzi na apelację pozwana spółka wniosła o jej oddalenie i zasądzenie kosztów procesu podzielając stanowisko Sądu Okręgowego.

W stanie faktycznym niniejszej sprawy kluczowe znaczenie dla rozstrzygnięcia apelacji od wskazanego wyroku ma odpowiedź na pytanie: Czy naruszenie zasad współzycia społecznego w uchwale zgromadzenia wspólników pozwanej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością może być wzięte pod uwagę tylko w ramach szczególnej klauzuli generalnej „dobrych obyczajów” i w związku z tym, może stanowić podstawę uchylenia takiej uchwały jeżeli jednocześnie godzi ona w interesy spółki lub ma na celu pokrzywdzenie jej wspólnika w przypadku wytoczenia powództwa o jej uchylenie przeciwko spółce (art. 249 § 1 k.s.h.), czy też jest uchwałą bezwzględnie nieważną (art. 58 § 2 k.c.), a przeciwko spółce można wytoczyć powództwo o stwierdzenie jej nieważności (art. 252 § 1 k.s.h.).

Mając powyższe na uwadze koniecznym stało się wystąpienie przez Sąd Apelacyjny do Sądu Najwyższego w trybie art. 390 § 1 k.p.c., albowiem w sprawie

powstało zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości wymagające przedstawienia tego zagadnienia do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu.

Powstałe wątpliwości są zaś tego rodzaju, że ich wyjaśnienie ma bezpośredni wpływ na rozpoznanie apelacji, a jednocześnie zagadnienie prawne powstało w oderwaniu od okoliczności faktycznych sprawy, której bezpośrednio dotyczy, co umożliwia udzielenie uniwersalnej odpowiedzi na tle sprzecznej praktyki orzeczniczej sądów powszechnych i Sądu Najwyższego.

Uzasadniając wskazaną wątpliwość należy zauważyć, iż w doktrynie i orzecznictwie w sposób wyraźny prezentowane są rozbieżne stanowiska w zakresie dopuszczalności odwoływania się wprost do art. 58 k.c. w zw. z art. 2 k.s.h. w zakresie kwestionowania prawidłowości uchwał organów stanowiących spółek kapitałowych zarówno pod kątem ich zgodności z umową (statutem) spółki, bądź dobrymi obyczajami (powództwo o uchylenie uchwały) jak i zgodności z przepisami ustawy (powództwo o stwierdzenie nieważności). Rozbieżności te dotyczą generalnie podstawy materialnoprawnej stwierdzenia nieważności uchwał oraz potrzeby stosowania przepisów kodeksu cywilnego do sprzecznych z prawem i z dobrymi obyczajami uchwał zgromadzeń wspólników spółek kapitałowych.

Wątpliwości te potęgują się w odniesieniu do sytuacji, gdy uchwała zgromadzenia wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością powoduje naruszenie zasad współzycia społecznego. Zdaniem części doktryny i orzecznictwa naruszenie zasad współzycia społecznego może być bowiem wzięte pod uwagę tylko w ramach szczególnej klauzuli generalnej „dobrych obyczajów”, jaką posłużono się w art. 249 § 1 k.s.h., i w związku z tym może stanowić podstawę uchylenia uchwały wspólników, jeżeli jednocześnie uchwała ta godzi w interesy spółki lub ma na celu pokrzywdzenie wspólnika (tak Krzysztof Strzelczyk w komentarzu do art. 252 k.s.h., Kodeks spółek handlowych. Komentarz, tom 2., Wyd. LexisNexis Polska Sp. z o. o., Warszawa 2011, wyd. 1, str. 501 i n. oraz cytowana tam literatura oraz wyrok Sądu Najwyższego z 12 grudnia 2008 r., II CSK 278/08, Lex 520012). We wskazanym wyżej wyroku Sąd Najwyższy w sposób stanowczy sprzeciwno się „stosowaniu sankcji nieważności określonej w art. 58 § 2 k.c. do uchwały wspólników sprzecznej z zasadami współzycia społecznego, ponieważ może ona być co najwyżej zaskarżona do sądu jako

sprzeczna z dobrymi obyczajami (art. 249 § 1 k.s.h.).” stanowiska tego jednak szerzej Sąd Najwyższy nie uzasadniał.

Prezentowane jest także odmienne stanowisko zgodnie z którym nie należy aprobować funkcjonowania w obrocie prawnym takich czynności prawnych, do których zaliczają się uchwały wspólników, które z mocy prawa są nieważne. Jeżeli zatem są sprzeczne z zasadami współżycia społecznego (według k.s.h. nazywają się one dobrymi obyczajami) to na gruncie art. 58 § 2 k.c. są nieważne i tylko przepis szczególny może tą sankcją zmienić, stosownie do art. 58 § 1 k.c. Takim przepisem nie jest art. 251 § 1 k.s.h. (zapewne chodziło o art. 252 § 1 k.s.h.) bo niewymienienie dobrych obyczajów w tym przepisie nie oznacza, że ustawodawca zachowanie sprzeczne z nimi uznaje za dozwolone i sanuje tym sposobem ważność uchwał spółki (tak Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 25 lutego 2010 r., I CSK 384/09, OSNC 2010/10/40 orzeczenie to powołano także w wyżej wskazanym komentarzu do art. 249 k.s.h., str. 483). To ostatnie stanowisko znajduje także aprobatę w poglądach części doktryny uznającej elastyczność podejścia do stosowania przepisów prawa cywilnego na gruncie prawa spółek w celu zapewnienia nie tyle dogmatycznej poprawności rozwiązań, ile ich słuszności. Stanowisko to wskazuje na brak – poza właśnie dogmatycznymi – przyczyn, aby nie można było uznać uchwały zgromadzenia wspólników (walnego zgromadzenia) za nieważną właśnie ze względu na naruszenie przy jej podejmowaniu zasad współżycia społecznego. Nadto wskazuje się na dopuszczalność zaskarżania uchwał zgromadzeń wspólników (oraz analogicznie walnych zgromadzeń) powództwem o stwierdzenie ich nieważności z powołaniem się na naruszenie art. 58 § 2 k.c. opartym na zarzucie naruszenia zasad współżycia społecznego przy podejmowaniu uchwały, które z uwagi na dłuższy termin na wniesienie takiego powództwa oraz brak konieczności spełnienia przesłanki pokrzywdzenia wspólnika lub godzenia w interes spółki, może stać się alternatywą w stosunku do powództwa o uchylenie uchwały w związku z jej sprzecznością z dobrymi obyczajami, być może nawet częściowo je wypierając w praktyce obrotu (tak Dariusz Kulgawczuk, „Zaskarżanie uchwał zgromadzenia wspólników/walnego zgromadzenia o stwierdzenie nieważności z uwagi na sprzeczność z art. 58 § 2 KC” w Prawo spółek w orzecznictwie Sądu Najwyższego (2009-2010) – okiem praktyków, pod red. dr Radosława L. Kwaśnickiego i Piotra Letolc, Bezpłatny dodatek do Monitora Prawniczego Nr 19/2010).

Wyróżnić nadto należy także stanowiska pośrednie do których odwołuje się w apelacji powód, zgodnie z którym jeżeli uchwała jest sprzeczna z dobrymi obyczajami (zasadami współżycia społecznego) i jednocześnie godzi w interesy spółki lub ma charakter krzywdzący wobec któregoś ze wspólników, to jest ona wzruszalna i można przeciwko spółce wytoczyć powództwo o uchylenie uchwały (art. 249 § 1 k.s.h. i art. 422 § 1 k.s.h.), jeżeli natomiast uchwała jest sprzeczna z zasadami współżycia społecznego i godzi w inne wartości etyczne, takie jak słusne interesy osób trzecich lub moralność publiczną to uchwała jest bezwzględnie nieważna (art. 58 § 2 k.c.), a przeciwko spółce można wytoczyć powództwo o stwierdzenie nieważności uchwały (art. 252 § 1 k.s.h. i art. 425 § 1 k.s.h.) (tak Magdalena Wilejczyk, „Stosowanie przepisów kodeksu cywilnego do wadliwych uchwał zgromadzeń wspólników spółek kapitałowych”, Przegląd Prawa Handlowego Nr 4 z 2012). Wskazane jako ostatnie stanowisko budzi jednak wątpliwości już tylko z tego względu na to, że w sytuacji naruszenia przez uchwałę spółki kapitałowej zasad współżycia społecznego możliwe byłoby w pewnych sytuacjach powództwo o jej uchylenie, a w innym powództwo o stwierdzenie jej nieważności co trudno uznać za rozwiązanie logicznie poprawne.

Odnosząc się do wyżej zarysowanych dwóch grup poglądów doktryny i orzecznictwa, których szersze przytaczanie nie wydaje się konieczne, a dotyczących dopuszczalności odwoływania się do art. 58 § 2 k.c. w przypadku uchwał zgromadzenia wspólników (walnego zgromadzenia) sprzecznych z zasadami współżycia społecznego jako podstawy uznania ich za nieważne należy opowiedzieć się za pierwszym z tych stanowisk, które, jak się wydaje, ostatnio dominuje w orzecznictwie Sądu Najwyższego w którym wskazano, że „Należy wykluczyć możliwość stosowania wprost do oceny uchwał organu stanowiącego spółki kapitałowej art. 58 § 1 k.c. w oparciu o odesłanie wynikające z art. 2 k.s.h. Kodeks spółek handlowych w art. 252 § 1 k.s.h. oraz w art. 425 § 1 k.s.h. statuuje bowiem samodzielną podstawę materialnoprawną stwierdzenia nieważności uchwał organów właścicielskich spółek kapitałowych w przypadku ich sprzeczności z ustawą. Tym samym nie ma podstaw do twierdzenia, że w przepisach k.s.h. brak jest regulacji prawnej określającej materialnoprawne skutki sprzeczności uchwały z ustawą, które uzasadniałyby stosowanie w tej materii przepisów k.c. na podstawie normy odsyłającej zawartej w art. 2 k.s.h.” (tak wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 października 2011 r., III CSK 5/11, Lex nr 1084736).

Podzielając to stanowisko Sądu Najwyższego nie może budzić więc wątpliwości, zdaniem Sądu Apelacyjnego, że także w przypadku sprzeczności uchwały zgromadzenia wspólników z zasadami współżycia społecznego brak podstaw do sięgania do kodeksu cywilnego oraz to, że naruszenie zasad współżycia społecznego przez uchwałę zgromadzenia wspólników może być wzięte pod uwagę tylko w ramach szczególnej klauzuli generalnej „dobrych obyczajów” wskazanej w art. 249 § 1 k.s.h. stanowiąc jedną z podstaw powództwa o uchylenie uchwały.

Mając na uwadze jednak powyższe wątpliwości i rozbieżności w orzecznictwie, a także praktyczny ich wymiar, należało przedstawić do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu powyższe zagadnienie prawne.

/km/